

Predmet C-336/19

**Sažetak zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 98. stavka 1.
Poslovnika Suda**

Datum podnošenja:

18. travnja 2019.

Sud koji je uputio zahtjev:

Grondwettelijk Hof (Belgija)

Datum odluke kojom se upućuje zahtjev:

4. travnja 2019.

Tužitelji:

Centraal Israëlitisch Consistorie van België i dr.

Unie Moskeeën Antwerpen VZW

Islamitisch Offerfeest Antwerpen VZW

JG

KH

Executief van de Moslims van België i dr.

Coördinatie Comité van Joodse Organisaties van België. Section
belge du Congrès juif mondial et Congrès juif européen VZW i dr.

Intervenijenti:

LI

Vlaamse regering

Waalse regering

Kosher Poultry BVBA i dr.

Global Action in the Interest of Animals VZW

Predmet glavnog postupka

Glavni postupak odnosi se na različite tužbe za poništenje Decreet van het Vlaamse Gewest van 7 juli 2017 houdende wijziging van de wet van 14 augustus 1986 betreffende de bescherming en het welzijn der dieren, wat de toegelaten methodes voor het slachten van dieren betreft (Dekret Flamanske regije od 7. srpnja 2017. o izmjeni zakona od 14. kolovoza 1986. o zaštiti i dobrobiti životinja u pogledu dopuštenih metoda klanja životinja, u nastavku i: Uredba od 7. srpnja 2017.) koje su podnijeli Centraal Israëlitisch Consistorie van België i dr., vzw Unie Moskeeën Antwerpen, vzw Islamitisch Offerfeest Antwerpen, JG, KH, Executief van de Moslims van België i dr. i vzw Coördinatie Comité van Joodse Organisaties van België. Section belge du Congrès juif mondial et Congrès juif européen i dr.

Predmet i pravna osnova zahtjeva za prethodnu odluku

Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na pitanje jesu li zabrana klanja bez omamljivanja u slučaju klanja provedenog u kontekstu religijskog obreda i uvođenje alternativnog postupka omamljivanja za takvo klanje u smislu Dekreta od 7. srpnja 2017. u skladu s pravom Unije, osobito s člankom 26. stavkom 2. podstavkom 1. točkom (c) Uredbe br. 1099/2009 Vijeća od 24. rujna 2009. o zaštiti životinja u trenutku usmrćivanja te člankom 10. stavkom 1. (sloboda vjeroispovijedi), člankom 20. i 21. (jednakost pred zakonom i nediskriminacija) i člankom 22. (vjerska raznolikost) Povelje Europske unije o temeljnim pravima.

Zahtjev se upućuje u skladu s člankom 267. UFEU-a.

Prethodna pitanja

1. Treba li članak 26. stavak 2. podstavak 1. točku (c) Uredbe Vijeća (EZ) br. 1099/2009 od 24. rujna 2009. o zaštiti životinja u trenutku usmrćivanja tumačiti na način da je državama članicama dopušteno, odstupajući od izuzeća predviđenog u članku 4. stavku 4. te Uredbe i u cilju poboljšanja dobrobiti životinja, donositi propise poput onih predviđenih Decreetom van het Vlaamse Gewest van 7 juli 2017 houdende wijziging van de wet van 14 augustus 1986 betreffende de bescherming en het welzijn der dieren, wat de toegelaten methodes voor het slachten van dieren betreft (Dekret Flamanske regije od 7. srpnja 2017. o izmjeni zakona od 14. kolovoza 1986. o zaštiti i dobrobiti životinja u pogledu dopuštenih metoda klanja životinja), koji, s jedne strane, predviđaju zabranu klanja životinja bez omamljivanja koja se primjenjuje i na klanje koje se provodi u okviru religijskog obreda, i, s druge strane, uvode alternativni postupak omamljivanja za klanje koje se provodi u okviru religijskog obreda, koje je uređeno na način da omamljivanje mora biti reverzibilno i ne smije prouzročiti smrt životinje?

2. U slučaju da se na prvo prethodno pitanje treba potvrdno odgovoriti: krši li članak 26. stavak 2. podstavak 1. točka (c) prethodno navedene Uredbe, u slučaju tumačenja u smislu prvog prethodnog pitanja, članak 10. stavak 1. Povelje Europske unije o temeljnim pravima?

3. U slučaju da se na prvo prethodno pitanje treba potvrdno odgovoriti: krši li članak 26. stavak 2. podstavak 1. točka (c) u vezi s člankom 4. stavkom 4. prethodno navedene Uredbe, u slučaju tumačenja u smislu prvog prethodnog pitanja, članke 20., 21. i 22. Povelje Europske unije o temeljnim pravima zato što za životinje koje podliježu posebnim metodama klanja, a koje su propisane određenim religijskim obredima, predviđa samo uvjetno izuzeće od obveze omamljivanja životinja (članak 4. stavak 4. u vezi s člankom 26. stavkom 2.), dok su za usmrćivanje životinja tijekom lova, sportsko-rekreacijskog ribolova, tijekom kulturnih ili sportskih događaja iz razloga koji su navedeni u uvodnim izjavama Uredbe predviđena pravila prema kojima te aktivnosti ne spadaju u područje primjene Uredbe, odnosno ne podliježu obvezi omamljivanja životinja u slučaju usmrćivanja (članak 1. stavak 1. podstavak 2. i stavak 3.)?

Navedene odredbe prava Unije i međunarodnog prava

Članci 13., 26., 28. do 36., 49., 56. do 62. i 267. Ugovora o funkcioniranju Europske unije

Članak 4. stavak 3. Ugovora o Europskoj uniji

Članci 10., 12., 15., 16., 20., 21., 22. i 52. Povelje Europske unije o temeljnim pravima (u nastavku: Povelja)

4., 11., 14., 15., 16., 18. i 20. uvodna izjava kao i članci 1., 2., 3., 4., 7., 18., 20., 21. i 26. Uredbe Vijeća (EZ) br. 1099/2009 od 24. rujna 2009. o zaštiti životinja u trenutku usmrćivanja (SL 2009., L 303, str. 1., u nastavku: Uredba br. 1099/2009) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 7., str. 223.)

Članci 8., 9., 11. i 14. Europske konvencije o ljudskim pravima

Članci 2., 18., 26. i 27. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima

Članci 18. i 27. Opće deklaracije o ljudskim pravima

Članak 15. Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima

Navedena nacionalna pravila

Članci 10., 11., 19., 21., 23. i 27. Grondwet (belgijski Ustav)

Članci 3., 14. bis, 15., 16., 36. i 45. ter Wet van 14 augustus 1986 betreffende de bescherming en het welzijn der dieren (Zakon od 14. kolovoza 1986. o zaštiti i

dobrobiti životinja) (Moniteur belge [belgijski službeni list] od 3. prosinca 1986., str. 16382.)

Članci 1., 3., 4., 5. i 6. Decreet van het Vlaamse Gewest van 7 juli 2017 houdende wijziging van de wet van 14 augustus 1986 betreffende de bescherming en het welzijn der dieren, wat de toegelaten methodes voor het slachten van dieren betreft (Dekret Flamanske regije od 7. srpnja 2017. o izmjeni Zakona od 14. kolovoza 1986. o zaštiti i dobrobiti životinja u pogledu dopuštenih metoda klanja životinja) (Moniteur belge od 18. srpnja 2017., str. 73317.)

Decreet van het Waalse Gewest van 18 mei 2017 tot wijziging van de artikelen 3, 15 en 16 en tot invoeging van een artikel 45 ter in de wet van 14 augustus 1986 betreffende de bescherming en het welzijn der dieren (Dekret Valonske regije od 18. svibnja 2017. o izmjeni članka 3., 15. i 16. i dodavanju članka 45. ter u Zakon od 14. kolovoza 1986. o zaštiti i dobrobiti životinja) (Moniteur belge od 1. lipnja 2017., str. 60638.)

Kratak prikaz činjenica i postupka

- 1 Dana 7. srpnja 2017. Vlaams Gewest (Flamanska regija) usvojio je sporan dekret. Taj dekret uvodi opću zabranu klanja kralježnjaka bez omamljivanja, čak i ako se klanje provodi u okviru religijskog obreda. Nadalje, taj dekret propisuje da postupak omamljivanja u slučaju obrednih klanja mora biti reverzibilan te ne smije prouzročiti smrt životinje.
- 2 U siječnju 2018. tužitelji su pred Grondwettelijk Hofom (Ustavni sud, Belgija) podnijeli tužbe za poništenje Dekreta od 7. srpnja 2017.
- 3 LI, Vlaamse regering (flamanska vlada), Waalse regering (valonska vlada) i bvba Kosher Poultry i dr. u ovom su postupku intervenijenti.

Bitni argumenti stranaka u glavnom postupku

- 4 U svrhu obrazloženja svojih tužbi za poništenje tužitelji u bitnom ističu povredu:
 - (1) Uredbe br. 1099/2009 u vezi s načelom jednakosti pred zakonom i nediskriminacije jer se židovskim i muslimanskim vjernicima oduzima jamstvo predviđeno člankom 4. stavkom 4. Uredbe br. 1099/2009 prema kojem se obredna klanja ne mogu uvjetovati prethodnim omamljivanjem, i zato što Komisija protivno članku 26. stavku 2. predmetne Uredbe nije bila pravodobno obaviještena o Dekretu od 7. srpnja 2017.,
 - (2) slobode vjeroispovijedi jer se židovskim i muslimanskim vjernicima onemogućava, s jedne strane, klati životinje u skladu s pravilima svoje religije i, s druge strane, kupovati meso koje potječe od životinja koje su zaklane u skladu s tim religijskim pravilima,

(3) načela odvojenosti crkve i države jer odredbe Dekreta od 7. srpnja 2017. određuju na koji se način mora provesti religijski obred,

(4) prava na rad i slobodan izbor zaposlenja, slobode poduzetništva i slobodnog kretanje roba te slobode pružanja usluga jer se religioznim osobama koje provode klanje onemogućava obavljanje njihove profesije, mesarima i mesnicama se onemogućava nuditi kupcima meso za koje mogu jamčiti da potječe od životinja koje su bile zaklane u skladu s religijskim pravilima te se narušava tržišno natjecanje između klaonica u Vlaams Gewestu (Flamanska regija) i klaonica u Brussels Hoofdstedelijk Gewestu (Regija glavnog grada Bruxellesa) ili u nekoj drugoj državi članici Europske unije gdje je klanje životinja bez omamljivanja dopušteno,

(5) načela jednakosti pred zakonom i nediskriminacije jer bi se

- prema židovskim i muslimanskim vjernicima bez objektivnog opravdanja postupalo jednako kao i prema osobama koje ne podliježu nikakvim specifičnim pravilima o prehrambenim proizvodima koji su propisani religijom,
- bez objektivnog opravdanja različito postupalo prema osobama koje životinje usmrćuju tijekom lova ili sportsko-rekreacijskog ribolova ili u slučaju kontrole štetnika i osobama koje životinje usmrćuju u skladu s posebnim metodama klanja koje su propisane religijskim obredom, i
- bez objektivnog opravdanja jednako postupalo prema židovskim vjernicima, s jedne strane, i muslimanskim vjernicima, s druge strane.

5 Odgovarajući na argumentaciju tužitelja Vlaamse regering (flamanska vlada) i Waalse regering (valonska vlada) navode sljedeće:

(1) Vlaamse regering (flamanska vlada) smatra da članak 26. stavak 2. Uredbe br. 1099/2009 izričito uređuje da države članice mogu donijeti nacionalne propise usmjerene prema osiguravanju šire zaštite životinja u vrijeme usmrćivanja, među ostalim u pogledu religijskih klanja. Drugim riječima, pravo Unije ne jamči da religijska klanja ne mogu biti podvrgnuta obvezi prethodnog omamljivanja. Waalse regering (valonska vlada) zastupa stajalište da tužitelji svojom argumentacijom članku 26. stavku 2. Uredbe br. 1099/2009 oduzimaju svaki smisao.

(2) Vlaamse regering (flamanska vlada) ističe da iz sudske prakse Suda za ljudska prava proizlazi da sloboda vjeroispovijedi ne sadržava pravo na klanje životinja u skladu s religijskim pravilima (ESLJP, presuda od 27. lipnja 2000., Cha'are Shalom Ve Tsedek protiv Francuske, CE:ECHR:2000:0627JUD002741795). Nadalje flamanska vlada smatra da je zabrana klanja bez omamljivanja, ako postoji intervencija u slobodu vjeroispovijedi, u demokratskom društvu potrebna te da počiva na nužnoj društvenoj potrebi i proporcionalna je ciljevima koji se žele ostvariti. Waalse

regering (valonska vlada) upućuje na to da se s pobijanim odredbama želi ostvariti legitiman cilj, a to je poboljšanje dobrobiti životinja.

(3) Prema shvaćanju Vlaamse regering (flamanska vlada), sloboda vjerske organizacije ne sprječava državu u tome da u organizaciji svojih javnih ovlasti intervenira u obavljanje bogoštovlja ako se to može uskladiti s vjerskim skladom i tolerancijom. Waalse regering (valonska vlada) zastupa stajalište da donositelj dekreta ni na koji način nije imao namjeru procjenjivati religijske obrede i običaje određenih religija.

(4) Prema Vlaamse regering (flamanska vlada), opća zabrana klanja životinja bez omamljivanja ne rezultira ograničenjem prava na rad. Ako bi takvo neko ograničenje postojalo, ono je opravdano ciljem da se životinje poštede svake nepotrebne patnje tijekom klanja. Waalse regering (valonska vlada) smatra da nije dokazano da bi tužitelji koji djeluju kao osobe koje provode klanje izgubile svoju ekonomsku egzistenciju zato što predmetne odredbe ne sadržavaju nikakav kriterij koji se temelji na državljanstvu ili državi podrijetla, i zato što je postavljeni cilj dobrobiti životinja izričito naveden u članku 13. UFEU-a. Osim toga, ograničenja slobodnog kretanja roba mogu biti opravdana važnim razlozima kao što je to zaštita okoliša.

(5) Prema shvaćanju Vlaamse regering (flamanska vlada) ovdje ne postoji diskriminacija. No, ako bi to ipak bilo tako, okolnost da Dekret od 7. srpnja 2017. ne čini nikakvu razliku između pripadnika židovske vjere i osoba koje ne podliježu nikakvim specifičnim pravilima o hrani, objektivno je opravdana jer su brojne znanstvene studije dokazale da klanje životinja bez prethodnog omamljivanja ima za posljedicu ozbiljno narušavanje dobrobiti životinja. U pogledu različitog tretiranja aktivnosti lova, sportsko-rekreacijskog ribolova i kontrole štetnika, flamanska vlada smatra da se takve aktivnosti ne mogu usporediti s onima tužitelja jer s obzirom na vrstu tih aktivnosti nije moguće udovoljiti obvezi prethodnog omamljivanja.

U pogledu tvrdnje da su židovski i muslimanski vjernici diskriminirani, Waalse regering (valonska vlada) odgovara da su pobijana pravila prikladna za postizanje postavljenog cilja dobrobiti životinja i da je različito postupanje koje tužitelji navode objektivno opravdano. Prema njezinom je shvaćanju u pogledu različitog postupanja u odnosu na aktivnosti lova, sportsko-rekreacijskog ribolova i kontrole štetnika različit kontekst od onog koji se odnosi na klanje životinja.

- 6 LI u biti zastupa stajalište da pobijani Dekret ne povrjeđuje slobodu vjeroispovijedi jer židovska vjera ne zabranjuje da se životinje kolju uz omamljivanje. Osim toga, možebitno nejednako postupanje u pogledu ubijanja životinja u lovu i sportsko-rekreacijskom ribolovu, s jedne strane, i klanja u skladu s religijskim obredima, s druge strane, opravdano je zato što u prvom slučaju ne postoji mogućnost da se životinja prethodno omami.

- 7 vzw Global Action in the Interest of Animals smatra da pobijani Dekret ne povrjeđuje načelo odvojenosti crkve i države te poštuje slobodu vjeroispovijedi i proporcionalan je postavljenom cilju, a to je da se životinje poštede nepotrebne patnje i boli.
- 8 bvba Kosher Poultry i dr. naglašavaju da je klanje životinja prema židovskim vjerskim pravilima u odnosu na uobičajene metode klanja povoljnije za životinje. Nadalje, izuzeće od obveze klanja uz omamljivanje koje je predviđeno Uredbom br. 1099/2009 ima za cilj osigurati poštovanje slobode vjeroispovijedi.

Kratki prikaz obrazloženja zahtjeva za prethodnu odluku

Pitanje 1.

- 9 Članak 3. Dekreta od 7. srpnja 2017. propisuje da se kralježnjak smije usmrtiti samo nakon prethodnog omamljivanja. Odstupanja vrijede u slučaju više sile, lova, sportsko-rekreacijskog ribolova i kontrole štetnika. Taj propis isto tako predviđa da omamljivanje mora biti reverzibilno i ne smije imati za posljedicu smrt životinje ako se ona kolje prema posebnim metodama koje propisuje religijski obred. Drugim riječima, Dekret od 7. srpnja 2017. propisuje zabranu religijskog klanja bez omamljivanja.
- 10 Pravo Unije isto tako predviđa ograničenja u pogledu klanja. Tako u skladu s Uredbom br. 1099/2009 u slučaju klanja načelno postoji obveza omamljivanja dotičnih životinja. Ta je obveza uređena člankom 4. stavkom 1. predmetne Uredbe, koji određuje da se „(ž)ivotinje [...] smije usmrtiti samo nakon omamljivanja u skladu s metodama i posebnim zahtjevima povezanim s primjenom tih postupaka određenima u Prilogu I.”. Religijska klanja bez prethodnog omamljivanja dopuštena su na temelju odstupanja. Članak 4. stavak 4. Uredbe br. 1099/2009 naime određuje da se na životinje koje su podvrgnute posebnim metodama klanja koje propisuju religijski obredi ne primjenjuju zahtjevi u skladu s člankom 4. stavkom 1. predmetne Uredbe pod uvjetom da se klanje odvija u klaonici. To odstupanje počiva na slobodi vjeroispovijedi koje se jamči Poveljom.
- 11 Sud koji je uputio zahtjev upućuje na to da države članice u skladu s člankom 26. stavkom 2. podstavkom 1. točkom (c) Uredbe br. 1099/2009 raspolažu određenom marginom prosudbe koja im omogućava donošenje nacionalnih propisa na području religijskog klanja, a kojima se treba osigurati šira zaštita životinja nego je to predviđeno u navedenoj Uredbi. Članak 26. stavak 2. podstavak 2. Uredbe br. 1099/2009 predviđa da države članice o odgovarajućim nacionalnim propisima obavijeste Komisiju, što je prema mišljenju suda koji je uputio zahtjev i učinjeno.
- 12 Sud koji je uputio zahtjev svojim prvim pitanjem u biti od Suda EU-a želi doznati treba li u Uredbi br. 1099/2009 sadržano ovlaštenje država članica na propisivanje šire zaštite životinja tumačiti na način da države članice mogu uvesti opću zabranu

klanja bez omamljivanja u smislu flamanskog dekreta. Naime, moguće bi tumačenje bilo, kao što navode neki od tužitelja, da države članice ne mogu primijeniti članak 26. stavak 2. podstavak 1. točku (c) Uredbe br. 1099/2009 na način da liše smisla odstupanje od obveze klanja uz omamljivanje koje je predviđeno člankom 4. stavkom 4. predmetne Uredbe.

Pitanje 2.

- 13 U slučaju da se na prvo prethodno pitanje treba potvrdno odgovoriti, svojim drugim prethodnim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti želi znati povrjeđuje li članak 26. stavak 2. podstavak 1. točka (c) predmetne Uredbe, u slučaju tumačenja u smislu prvog pitanja, članak 10. stavak 1. Povelje, a prema kojem svaka osoba ima pravo na slobodu vjeroispovijedi.
- 14 Sud koji je uputio zahtjev ponajprije upućuje na to, da se u članku 4. stavku 4. Uredbe br. 1099/2009 predviđeno odstupanje od opće obveze omamljivanja životinja prije klanja temelji na slobodi vjeroispovijedi u smislu članka 10. stavka 1. Povelje.
- 15 Prema shvaćanju suda koji je uputio zahtjev, države članice ipak mogu odstupiti od prethodno navedene iznimke. Članak 26. stavak 2. podstavak 1. točka (c) Uredbe br. 1099/2009 dopušta, naime, državama članicama, u kontekstu poboljšanja dobrobiti životinja odstupiti od uređenja predviđenog člankom 4. stavkom 4. predmetne Uredbe. Pritom nisu postavljene nikakve granice unutar kojih se države članice moraju kretati.
- 16 Sud koji je uputio zahtjev skreće pozornost na činjenicu da se slijedom navedenog postavlja pitanje može li se članak 26. stavak 2. podstavak 1. točka (c) Uredbe br. 1099/2009 tumačiti na način da države članice mogu donijeti nacionalna pravila u smislu odredaba u pobijanom dekretu i je li to pravilo, u slučaju takvog tumačenja, u skladu sa slobodom vjeroispovijedi zajamčenom člankom 10. stavkom 1. Povelje.

Pitanje 3.

- 17 Različiti tužitelji navode da članak 26. stavak 2. podstavak 1. točka (c) Uredbe br. 1099/2009 nije u skladu s načelom jednakosti pred zakonom i nediskriminacije koji su zajamčeni člancima 20. i 21. Povelje i vjerskom raznolikošću zajamčenom člankom 22. Povelje, ako se ta odredba tumači na način da je državama članicama dopušteno poduzimati mjere u smislu pobijanog dekreta.
- 18 Sud koji je uputio zahtjev naglašava da Uredba br. 1099/2009 predviđa samo uvjetno odstupanje od obveze prethodnog omamljivanja prilikom usmrćivanja životinja u skladu s religijskim metodama klanja (članak 4. stavak 4. u vezi s člankom 26. stavkom 2. Uredbe br. 1099/2009), dok je usmrćivanje životinja u slučaju lova, sportsko-rekreacijskog ribolova te kulturnih i sportskih događanja u cijelosti oslobođeno te obveze (članak 1. stavak 3. Uredbe br. 1099/2009).

- 19 Stoga Sud koji je uputio zahtjev u tom kontekstu želi znati, u slučaju da se na prvo prethodno pitanje treba potvrdno odgovoriti, krši li članak 26. stavak 2. podstavak 1. točka (c) u vezi s člankom 4. stavkom 4. Uredbe br. 1099/2009 članke 20. do 22. Povelje. Drugim riječima, postavlja se pitanje dovodi li Uredba u tom slučaju do neopravdane diskriminacije zato što države članice mogu ograničiti odstupanje za religijska klanja, dok je, suprotno tomu, usmrćivanje životinja bez omamljivanja prilikom lova, sportsko-rekreacijskog ribolova i kulturnih ili sportskih događaja dopušteno.

RADNI DOKUMENT